

OPINIA

w sprawie ochrony żubra w Polsce

Państwowa Rada Ochrony Przyrody wyraża zaniepokojenie działaniami i decyzjami podejmowanymi w ostatnich latach w zakresie ochrony i zarządzania dziko żyjącymi populacjami i utrzymywanymi w warunkach kontrolowanych stadami żubra w Polsce. Szczególnie niepokojące są: brak rzetelnej dyskusji naukowej i kontroli społecznej, pomijanie lub ignorowanie opinii PROP przy tych decyzjach oraz traktowanie żubra – symbolu ochrony przyrody w naszym kraju i gatunku priorytetowego dla Wspólnoty Europejskiej – jak zwierzęcia łownego, hodowlanego i wykorzystywanego w handlu i do konsumpcji. Nieprawidłowości te należy zdaniem Rady niezwłocznie usunąć.

Żubr europejski (*Bison bonasus*) podlega w Polsce ścisłej ochronie gatunkowej oraz znajduje się w Załączniku II i IV Dyrektywy Siedliskowej jako gatunek priorytetowy. W naszym kraju, w stanie dzikim, żyje 1/3 jego światowej populacji oraz 90% osobników z obszaru Unii Europejskiej. Na Polsce spoczywa więc ogromna odpowiedzialność za zapewnienie trwałości i właściwego stanu populacji żubra, jako naszego narodowego dziedzictwa. Wynika to także z historycznej roli naszego kraju w restytucji tego gatunku oraz wyznaczaniu standardów jego ochrony. Coraz częstsze głosy o przegęszczeniu krajowych populacji i konieczności regulacji ich liczebności poprzez komercyjne polowania nie znajdują potwierdzenia we współczesnej wiedzy i wynikach badań naukowych. Nie uwzględniają też światowych standardów w zarządzaniu populacjami dużych ssaków i prowadzą do zmniejszenia społecznej akceptacji dla obecności żubrów w środowisku naturalnym. Zdaniem Rady to śmiertelność naturalna, a nie odstrzał, powinna odgrywać zasadniczą rolę w kształtowaniu dynamiki i struktury populacji żubra. Sposób prowadzenia redukcji populacji poprzez polowania dla trofeów jest też co najmniej kontrowersyjny w świetle prawa obowiązującego w Polsce i Unii Europejskiej. Nie spełnia również standardów przyjętych przez IUCN¹ w odniesieniu do planowania i prowadzenia polowań dla trofeów (*trophy hunting*) jako dopuszczalnego narzędzia w ochronie niektórych zagrożonych gatunków zwierząt. Fakt, że w niektórych polskich restauracjach można zamówić potrawy z mięsa pochodzącego z wolności zwierzęcia objętego ścisłą ochroną gatunkową i traktowanego od stulecia jako symbol ochrony polskiej przyrody, pomniejsza jej znaczenie i wypacza jej odbiór w świadomości społecznej. Osłabiana jest przez to skuteczność ochrony również w stosunku do innych gatunków narażonych na wyginięcie.

Bezpieczeństwo, stabilność i prawidłowe funkcjonowanie populacji żubra w Polsce powinny być traktowane nadrzędnie w stosunku do partykularnych interesów. **W opinii Państwowej Rady Ochrony Przyrody pilnie potrzebne jest podjęcie wspólnych działań przez Głównego Konserwatora Przyrody, Generalnego Dyrektora Ochrony Środowiska, inne organy ochrony przyrody oraz wszystkie jednostki zaangażowane w ochronę żubra, zmierzających do możliwie szybkiego wypracowania i wprowadzenia nowych metod zarządzania populacjami tego gatunku.** Powinny być one oparte na podstawach naukowych

¹ IUCN SSC Guiding principles on trophy hunting as a tool for creating conservation incentives. Ver. 1.0. IUCN, Gland (<https://portals.iucn.org/library/efiles/documents/Rep-2012-007.pdf>).

i zmierzać do eliminacji istniejących dla niego zagrożeń, z pełnym uwzględnieniem zapisów prawa polskiego i międzynarodowego oraz tradycji ochrony przyrody w Polsce. Wszelkie istotne decyzje odnośnie tego gatunku, szczególnie dotyczące selekcji i uśmiercania, powinny być podejmowane w sposób transparentny, po wyczerpaniu rozwiązań alternatywnych oraz z poszanowaniem statusu żubra jako taksonu unikatowego, zagrożonego wymarciem (kategoria EN na Polskiej i VU na Światowej Czerwonej Liście IUCN) i podlegającego ochronie ścisłej. Zasady te należy uwzględnić w znowelizowanym lub nowym programie jego ochrony.

W związku z powyższym, w opinii Państwowej Rady Ochrony Przyrody należy możliwie pilnie wprowadzić w życie wymienione poniżej zalecenia.

1. Wszelkie istotne odstępstwa od czynności zakazanych w odniesieniu do żubra powinny być wydawane w oparciu o wiedzę ekspercką i opiniowane przez odpowiednie instytucje, w tym PROP. Decyzje w tych sprawach należy podejmować po przeprowadzeniu rzeczowej analizy zagrożeń, z uwzględnieniem aktualnej wiedzy z zakresu ekologii, etologii i funkcjonowania populacji. Muszą być one zgodne z obowiązującymi aktami prawnymi (rozporządzeniem w sprawie ochrony gatunkowej zwierząt, ustawą o ochronie przyrody, dyrektywą siedliskową UE) oraz krajowym programem ochrony i zrównoważonego użytkowania różnorodności biologicznej. Co najmniej w przypadku decyzji strategicznych, jak np. programy zasiedlania nowych terenów, należy je poprzedzać konsultacjami społecznymi.
2. Wszelkie czynności zakazane, związane z konkretnym działaniem w dziedzinie zarządzania populacją, powinny być prezentowane łącznie, w jednym wniosku o derogację, i rozpatrywane przez jeden organ. Dotyczy to w szczególności odłowu, transportu, uśmiercania żubrów oraz zagospodarowania (w tym ewentualnego posiadania, przetrzymywania, transportu, sprzedaży i wywozu za granicę) ich tusz, części i produktów pochodnych.
3. Bezwzględnie niedopuszczalne jest wydawanie zezwoleń na czysto komercyjne wykorzystywanie tusz czy części ciał żubrów, pozyskanych w wyniku zarządzania populacjami tych zwierząt. W opinii Rady ma to jednoznacznie szkodliwe oddziaływanie na odbiór ścisłej ochrony gatunkowej w świadomości społecznej. Jest także sprzeczne z przepisami ustawy o ochronie przyrody i dyrektywy Siedliskowej UE². Już wydane, a jeszcze niewykorzystane zezwolenia na ww. czynności, należałoby poddać weryfikacji pod względem ich zgodności z prawem i uznać za nieważne. Ze względu na ich znaczenie dla dzikich zwierząt z wielu innych gatunków, w tym chronionych i zagrożonych (głównie drapieżnych i padlinożernych), ciała żubrów zabitych w ramach zarządzania populacją powinny być zasadniczo pozostawiane w środowisku przyrodniczym³ – zwłaszcza

² Zezwolenia takie naruszają art. 56 ust. ustawy a dnia 16 kwietnia 2014 r. o ochronie przyrody oraz art. 16 ust. 1 dyrektywy Rady 92/43/EWG z dnia 21 maja 1992 r. w sprawie ochrony siedlisk przyrodniczych oraz dzikiej fauny i flory, gdyż w przypadku sprzedaży mięsa z dziko żyjących żubrów nie można mówić o braku rozwiązań alternatywnych (warunek konieczny do zwolnienia z zakazu) i nie spełnia ona żadnej z przesłanek wymienionych w cytowanych przepisach ustawy i dyrektywy, które upoważniają do wydania derogacji. Wydanie takich zezwoleń oznacza też zgodę na łamanie przepisów przez detalicznych nabywców, którzy nie mają i w praktyce nie mogą uzyskać wymagalnych przez prawo zezwoleń na posiadanie i przetrzymywanie kupowanych produktów.

³ Zastosowanie ma tu art. 2 ust. 2 lit. a, art. 16 lit. a i art. 17 ust. 1 Rozporządzenia Parlamentu Europejskiego i Rady (WE) nr 1069/2009 z dnia 21 października 2009 r. określającego przepisy sanitarne dotyczące produktów ubocznych pochodzenia zwierzęcego, nieprzeznaczonych do spożycia przez ludzi, i uchylającego rozporządzenie (WE) nr 1774/2002. Krajowe przepisy i ich wykładnia powinny być zgodne z tym rozporządzeniem, w tym punktem 49 wstępu do tego aktu,

leśnym, gdzie ewentualnie mogą być przemieszczane. Wyjątki od tej zasady powinny być indywidualnie uzasadnione szczególnymi okolicznościami o nadrzędnym znaczeniu (np. w przypadku zakażenia groźną chorobą przenoszoną na ludzi lub zwierzęta). Odstępstwa od niej mogą być także stosowane w związku z potrzebami realizacji uzasadnionych celów naukowych czy edukacyjnych, w szczególności mogących przyczynić się do ochrony żubrów, ale powinny dotyczyć tylko tych części zwierząt, które do tych celów są niezbędne.

4. Rada ma poważne zastrzeżenia do prowadzonej obecnie, w ramach zarządzania populacją żubra, sprzedaży praw do odstrzału jego osobników i zabierania uzyskanych z nich trofeów. To nie jest gatunek łowny, więc organizowanie na niego *quasi* polowań budzi nie tylko wątpliwości prawne, ale jest sprzeczne z tradycją ochrony przyrody w Polsce i ma negatywne skutki w świadomości społecznej dotyczącej zasad ścisłej ochrony gatunkowej. Skala dochodów z tego tytułu nie równoważy ponoszonych strat. Zdaniem Rady należy więc tej praktyki zaprzestać.
5. Przy wydawaniu zezwoleń na podstawie z art. 120 ust. 2 ustawy o ochronie przyrody należy uwzględnić, że chów bizona amerykańskiego, ze względu na istotne ryzyko przeniesienia z osobników tego gatunku na żubra chorób i pasożytów, a potencjalnie także krzyżowania się z nim, stanowi zagrożenie dla stabilności i rozwoju populacji naszego rodzimego gatunku⁴, w związku z czym nie powinno się go w Polsce prowadzić.

Zadaniem Rady należy nadać priorytetowy bieg działaniom związanym z aktualizacją lub przyjęciem nowego programu ochrony żubra, opracowywanego na podstawie art. 57 ustawy o ochronie przyrody, który powinien uwzględniać postulaty zawarte w powyższych punktach.

dr inż. Andrzej Kepel
przewodniczący PROP

Do wiadomości:

- Główny Konserwator Przyrody
- Generalny Dyrektor Ochrony Środowiska
- Dyrektor Departamentu Leśnictwa i Ochrony Przyrody w Ministerstwie Środowiska
- regionalni dyrektorzy ochrony środowiska, właściwi ze wzgl. na występowanie żubra
- Dyrektor Generalny Lasów Państwowych
- dyrektorzy regionalnych dyrekcji LP, właściwych ze wzgl. na występowanie żubra
- inne podmioty i osoby zainteresowane ochroną żubra w Polsce
- a/a

⁴ Zagadnienie to zostało szerzej omówione w opinii Komisji PROP ds. Zwierząt z dnia 09.07.2015 r. nr PROP/KOZ-2015-08.